

ŞEYHİ VE HADİS-İ ERBAİN TERCÜMESİ*

Prof. Dr. Sadık CİHAN**

Abdülkadir Karahan “İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama Tercüme ve Şerhleri” isimli eserinde yazar hakkında şöyle der: “Burada adını belirten Şeyhî'nin Divan Edebiyatının klasik hüviyetini kazanmasında büyük himmet sahibi Germiyanlı Şeyhî (ö.832/1429'dan sonra) olmasına, gerek bu zatın böyle bir risalesi olduğuna dair hiçbir yerde bir kaydın bulunmaması ve gereksee bilhassa eserin dili ve üslubu dolayısı ile imkan yoktur. Bunun Keşfu'z-Zunûn Zeyli'nde Türkçe bir kırk hadis vücuda getirdiği bildirilen Şeyhî adı ile maruf Süleyman b. Hasan Köstendilî'den başkası olmadığı şüpheden varestedir...”¹

Abdülkadir Karahan, Süleyman b. Hasan'ın (ö.1232/1817) Türkçe kırk hadisi olduğunu Keşfu'z-Zunûn Zeyli'nin 1935 tarihli baskısına dayandırmaktadır.² Süleyman Efendi'nin burada adı geçen eserinin ismi ‘Terkîbât-ı Erbaîn’dir. Eser incelendiğinde görülür ki, kırk hadis ile ilgili olmayıp, daha çok rüya tabirlerini ihtiva eden bir kitaptır. Adı geçenin manzum kırk hadisi olduğuna dair kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Tahmin ediyorum Abdülkadir Karahan Terkîbât-ı Erbaîn’i görmeden isme bakarak böyle bir neticeye varmış olabilir. Yalnız Süleyman Efendi'nin Te’vilât-ı Erbaîn³ isimli bir ırk hadis eseri vardır fakat manzum değildir. Kırk hadis gayesiyle yazılmış olmakla birlikte otuzdokuz hadis ihtiva eder ve hadisler tasavvufî olarak şerh edilmiştir. Halbuki manzum olanı otuzbeş hadis ihtiva eder ve tasavvufî bir özellik taşımaz.

Her iki eser, hadis muhtevası bakımından, karşılaştırıldığında da çok farklı oldukları görülür. Meselâ, ‘Te’vilât-ı Erbaîn’in birinci hadisi “Kişi dilinin altında gizlidir”⁴, otuzdokuzuncu hadisi ise “Evvelkiler sonrakilere ne kadar bir şey bıraktılar”⁵. Manzum Hadis-i

* Osmanlı Devri Hadis Yazarları Üzerine Araştırma, seri: 5.

** O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 587, İstanbul, 1954, s.255.

² Bağdatlı İsmail Paşa, İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfi'z-Zunûn, İstanbul, 1364/1935, I, 283 (Bkz. aynı eserin İstanbul, 1972 baskısı I, 283).

³ Aynı eser (İstanbul, 1972) I, 220 (Bkz. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nr. 2710/1. Risâle ve M. Arif-M. Murad Bölümü, nr. 213/4. Risâle).

⁴ Hacı Mahmud Bölümü, nr. 2710/1. Risâle, 3a-4a varak.

⁵ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 822/1. Risâle, 2b varak.

Erbâin'in birinci hadisi "Kim lâ ilâhe illallah derse Cennete girer", otuzbeşinci hadisi ise şudur: "Allah'a, insanların en hoş olmayanı birbirine şiddetli düşman olanlardır"⁶

Eserin yazarının

Şeyh-î nâ-tüvân fakir-ü zaîf⁷
Lutf edüb Şeyh-î günahkare⁸

mısralarından Şeyhî mahlaslı bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Türk Edebiyatında şeyhî mahlasını kullanan bir çok şair vardır. Sadece şeyhî mahlasının bulunduğu metinlerin bunlardan hangisine ait olduğunu tespit edebilmek oldukça zordur.

Netice olarak eserin Süleyman b. Hasan Köstendilî'ye ait olmadığı, şimdilik adını tespit edemediğimiz Şeyhî mahlaslı bir Türk şairine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Hadis-i Erbâin'in Tanımı

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışırken, bakma imkanı bulduğum Şeyhî'nin Türkçe 'Manzum Hadis-i Erbâin' tercümesinin bazı yerlerinin silinmek üzere olduğunu gördüm. Bu bakımdan eseri ilim dünyasına kazandırmak düşüncesiyle, şimdilik tek nüsha olan eser üzerinde çalışmaya karar verdim.

Eser otuzbeş hadis ihtiva eder. İkinci hadis tamamen silinmiştir. Fakat bu sayı risâlenin kırk hadis olarak isimlendirilmesine mani teşkil etmez. Çünkü müellif kitabının "Sebeb-i Te'lif" kısmında "Men hafıza..." hadisini nakletmekte ve bundan uhrevî ümitler beklediğini söylemektedir:

Kıldı çün fakîr-ü-pür noksân⁹
Bu beşâret işâretin iz'ân

Himmet etdi ki rûz-i mahşer'de¹⁰
Ola âsûde zill-ı rahatde

Terceme etdi kırk hadîsi tamâm¹¹
Himmet etdi ana çû subh ile şâm

⁶ Aynı eser, 6a varak

⁷ Aynı eser, 1b varak

⁸ Aynı eser, 2b varak

⁹ 13. beyt.

¹⁰ 14. beyt

¹¹ 16. beyt

Câmi'i erbaîn hadis-i şerif¹²
Şeyh-i nâ-tü-vân fakîr-ü-zaif

Eser otuz beyitlik mesnevî tarzındaki giriş ve sebep-i te'lif, hadislerin tercümesi ve hâtime olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur.

Nüshanın Tanımı

Kütüphane	::	İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar
Numara	::	822/1. Risâle
Varak	::	1b-6b
Yazı	::	Ta'lik hattı
Satır	::	14
Ebadı	::	186 x 106 (133/71) ^{mm}

Hadislerin Muhtevası ve Kaynakları

Hadisler ekseriyetle din, ahlak ve sosyal hayat bakımından İslâm Dini'nin ana prensipleri ile ilgili konuları ihtiva eder.

Genellikle hadisler kısa, yani ezberlemeye müsait, sahih hadislerden seçilmekle birlikte, birkaç tane de zayıf ve uydurma hadislere yer verilmiştir.

Hadislerin kaynaklarını Kütübü's-Sitte ve Ahmed b. Hanbel'in (ö.241/855) Müsned'i ve diğer bazı hadis eserleri teşkil etmektedir.

Kullanılan Vezin

Müellif mesnevî tarzındaki giriş kısmında ve hadislerin tercemesinde "Feilâtün mefâilün feilün" ve "Fâilâtün mefâilün feilün (fa'lün)" vezinlerini kullanmıştır.

GİRİŞ

- 1- Zât-ı Pâk-i Hüdâya Hamd-ü senâ
Hamd eder ana cümle eşyâ
- 2- Hayy-u kayyûm-u-lem yezel oldur
Edeb-ü dâim-ü ezel oldur
- 3- Yoğiken bu cihanı vâr etdi
Kudretin şöyle âşikâr etdi
- 4- Nef-i rûh eyleyüp gül-i bâke
Mazhar etdü bu denlü idrâke

¹² 17. beyt

- 5- Dahi halk etdi enbiyâyı i'zâm
İtdi her birine velî ikrâm
- 6- Cümleden ol gürûh içinde güzîn
Nur-ı Ahmed'le doldu rûy-i zemîn
- 7- Nûr-ı pâkiyle küfr-ü dalâl
Mülk-i din içre buldu istiklâl
- 8- Her nefes ruha salât-ü selâm
Cümle etbâna 'ala'l-itmâm

Sebeb-i Te'lif

- 9- Oldu râvî Alî vü Ebû Derdâ
Ki buyurmuşdurur Habîb-i Hüdâ
- 10- Kırk hadis-i şerîfi ümmetden
Hıfz eden emr-i dîn-ü milletden
- 11- Haşr olur arsa-i kıyâmetde
'Ulemâ ile emn-ü rahatde
- 12- Fukahâ zümresine bula vusûl
Nâzır-ü şâfi' ola ana Resûl

قَالَ عَلِيُّ السَّلَامُ: مَنْ حَفِظَ عَنِّي

أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِي بَعَثَهُ اللَّهُ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ زُمْرَةِ الْعُلَمَاءِ وَالْفُقَهَاءِ -

وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ - كُنْتُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

شَافِعًا وَشَهِيدًا -

- 13- Kıldı çün fakîr-ü pür noksân
Bu beşâret işâretin iz'ân
- 14- Himmet etdi ki Rûz-i mahşer'de
Ola âsûde zill-i râhatde
- 15- 'Ulemâ zümresine dâhil ola
Ol nevâl-i azîme nâil ola
- 16- Terceme etdi kırk hadisi tamâm
Himmet etdi ana çü subh ile şâm
- 17- Câmi'i erbaîn hadîs-i şerîf
Şeyhî-i nâ-tüvân fakîr-ü zaîf
- 18- Ben ne hâkim eyâ Resûl-i Hudâ
Niçe kâdir benim gibi ednâ
- 19- Nazm ide erbaîn hadîs-i şerîf
Ola ta'bîri hoş edâsı latîf
- 20- Yine senden meğer ola ihsân
Ola düşvâr işi ânın âsân
- 21- Mütevekkil olup o Sultâna
Düştü şevk-ü safâ dil-ü câna
- 22- Asl-ı ma'nâ be-muktezâ-yi makâm
İki beyt içre nazm olundu tamâm
- 23- Biri te'vîl-i ma'ni-i Muhtâr
Biri tezyîn-i nazm-ı gevher-bâr
- 24- Umarım tuhfemi Hudâ ve Resûl
Ede hüsn-i kabûlle makbûl
- 25- Ey küşâyende-i hazâyih-i cûd
Halik-ul-kevn-i Râzık-ul mevcûd

- 26- Zeleli dûr kıl lisânımdan
Haleli hâlf et beyânımdan
- 27- Rûşen eyle tarîk-i tahkîki
Rehber eyle refik-i tevfikî
- 28- Lûtf edüb Şeyhî-i günehkâre
Cürmün afv ile yakmayub nâre
- 29- Cümle kârında ol muîn-ü zahîr
Kati âsân ola her emr-i asîr
- 30- Etme iki cihanda ana azâb
Yokdurur lûtfuna hesâb-u kitâb

Hadis.1

قال عليه السلام: «من قال لا إله إلا الله دخل الجنة»

Devlet ol kimsenin diye her gâh
Sıdkile Lâilâhe illâllah
Akibet Cennete olur dâhil
Eder ihsânı Hazret-i Allâh

Hadis.2

Eshiyâ zümresi ki lâyıktır
Nekadar eylese Hüdâ ta'zim
Menzil olmuştur anlara Cennet
Şöyle nakleyledi Resûl-i Kerîm

Hadis.3

اطلبوا الخير عند حسن الوجوه

Olur ehl-i kerem cihanda güzel
Dâldır sîrete güzel sûret
Keremi andan um odur âdem
Umma lûtfu olursa bed sûret

Hadis .4

مَزْدَلٌ عَلَى خَيْرِ فَلِهِ أَجْرٌ فَأَجَلُهُ

Rehber-i râh-ı şer olan âdem
Çok sevâb-ı cemîle vâsıldır
Hayrı ta'lim edip delil olana
Fâil-i hayrın ecri hâsıldır

Hadis.5

الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

Ehl-i hâcâta lûtf ile söyle
Kerem et gösterüb eyü yüzler
Dedi geçer Resûl-i Rabb-i Kerîm
Sadaka yerine eyü sözler

Hadis.6

كُنْ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَعْمِلًا وَلَا تَكُنْ رَابِعًا

Fırsatı zâyi itme ey âkil
Oku yâ âlim ol yâ et ta'lîm
Bunlar olmazsa bâri müstemi ol
Râbi olma odur hatâyı azîm

Hadis.7

مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَلْيَتَوَّأْمَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

Kendi re' yiyle eyleyen tefsîr
Nârda hâzır eylesin yerini
Verme Kur'âna kendi re'yinle
Ya'ni ma'nâyı görmeden yerini

Hadis.8

مَنْ حَبَّ كَرْمِيَّتِهِ لَمْ يَكْتُبْ بَعْدَ الْعَصْرِ

Fahr-i âlem yine buyurdu hadîs
Dedi her kim severse gözlerini
Ba'de-l-asr etmesin kitâbını
Çekmeye dünyede çeşm-i gamını

Hadis.9

مَنْ قَدَّمَ عَالِمًا فَكَأَنَّمَا جَلَسَ فِي الْمُصْحَفِ

Ulemâ ri'âyet et dâim
Ne buyurur işit o Fahr-i cihân
Alim üzre otursa bir câhil
Mushaf üzre oturmuş oldu hemân

Hadis.10

أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ

Tâlib ol ilme ömrün oldukça
Etme gaflet edip sakın ihmâl
Mehdden lehde dek anı taleb et
Kim buyurmuş Habîb-i Celle Celâl

Hadis.11

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً لَمْ يَبْقَ ذَنْبُهُ ذَرَّةً

İster isen saâdet-i dâreyn
Nâzır ol bu hadîs-i mutebere
Verse Fahr-i cihâna bir salavât
Kalmaz anın günâhı bir zerre

Hadis.12

تَرَكَ الدُّنْيَا رَأْسَ كُلِّ عِبَادَةٍ

Nakş-ı dünyâya aldanıp ey dil
Etme ânın yolunda ceng-ü cidâl
Terk-i dünyâ ki re'si tâatdir
İmdi terkeyle eyleme ihmâl

Hadis.13

الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً

Bin yıl ömrün olursa dünyâda
Gelmez âhir sana o bir sâat
Çünkü dünyâ zamân-ı sâatmış
Sa'y edüb anda eyle gör tâat

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَكْرَمُهُمْ عَلَى صَلَاةٍ

Hadis.14

Salavâtın fazîletin fikret
Ne buyurur gûzîn-i mevcûdât
Rûz-i mahşerde akreb-i ümmet
Bana oldur ki çün verir salavât

إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا

Hadis.15

Dayanıp mihr-i dûne zulmetme
Bî-beka mı değil bu dehr-i denî
Mazhar eyler Hudâ azâba velî
Halka dünyâda her azâb adenî

حَبِّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ

Hadis.16

Bî-vefâ dehre aldamp kalma
Yoktur aslâ bekası dünyânın
Bâ-husûs eylemek muhabbet ana
Başıdır her hatâ vü isyânın

الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ

Hadis.17

Fukarâya tasadduk et lillâh
Hoş buyurmuşdurur Resûlullah
Sadaka reddeder belâyı dahi
Eder ömrü ziyâde ol âgâh

خَيْرُ الْأَذْكَارِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Hadis.18

Zikr-i Hakk'ı dilinde dâim et
İki âlemde olasın mesrûr

Oldu tevhîd efdal-ı ezkâr
Tâ ölünce dilinden eyleme dûr

السَّلَامُ مِنَ سِلْمِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ

Hadis.19

Kimseyi acı sözle incitme
Çekmesin kimseler cefâ sende
Müslim oldur ki müslimin ânın
Sâlim ol yed-ü lisânından

مَنْ صَمَّتْ نَجَا

Hadis.20

Kizb-ü bühtân vâfir etme
Olmak istersen ehl-i imândan
Amel et âyet-i "Kulil Hak"la
Dilini sakla hezl-ü- hezyândan

مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا

Hadis.21

Bir müselmânın aybını görsen
Anı setredip etmesen izhar
İki âlemde ayb-ü-noksânın
Setreder ol müheymin-ü-Settâr

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا

Hadis.22

Kurb-u Hak ister isen ey mü'min
Gadaba eyleme müsâraatı
Bende et lûtfîle kamû halkı
Her umûrunda et mülâyemeti

مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي لَمْ تَنَالِ شَفَاعَتِي

Hadis.23

Verme dünyâya kendini mü' min
Seni menetmesin ibâdetten
Terkeden sünnet-i Resûlü velî
Behremend olamaz şefâatten

Hadis.24

الْعَيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا

Verme ey dil mesâviye ruhsat
Kâdir oldukça eyle hıfz-ı lisân
Gıybet oldu dahî zinâdan eşed
Kim buyurmuşdurur O Fahr-i cihan

Hadis.25

وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ السَّلِيمِ

Halka her dem muâvenet eyle
Olmak ister isen Hüdâ'ya yakîn
Avn-i Mevlâ'dadır şu kimse velî
Ola müslim birâderine muîn

Hadis.26

مَنْ لَيْسَ أَجْرِي فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ

Sâlik-i râh-ı Hak olan âdem
Eylemez ziyneti bu dünyâda
Giyer ise eğer cihânda harîr
Ummasın ânı dâr-ı ukbâda

Hadis.27

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

Ne kadar eyledikse cürm-ü-hatâ
Tâib ol affeder anî Allâh
Tevbe eden kişi günâhuna
Etmemiş gibidir o cürm-ü-günâh

Hadis.28

لَا تَقْرَأُ شَيْئًا مِنَ الْجَهْلِ وَلَا مَالًا عَزُومًا مِنَ الْعَقْلِ

Oku yaz lehv-ü-lu'ba düşme sakın
Bu hadîs-i şerîfî gör bir kez
Fakr olur mu cehlden ola eşed
Mâl olur mu akıldan ola a'az

Hadis.29

كَثْرَةُ الضَّحِكِ تَمِيتُ الْقَلْبَ

Bir cefâ-hânedir bu cây-ı felek
Sana âyândan gelir gülmek
İmdi terk eyle kesret-i dahiki
Dile gülmekten erişir ölmek

Hadis.30

خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ تَقْوَمِ الْقُرْآنِ وَعَلَّمَهُ

Mazhar-ı nûr-ı Hak olam dersen
Kendine mûnis eyle Kur'anı
Ümmetin ihtiyârı olmuştur
Okuyanla okutturan ânı

Hadis.31

مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ لِخَبِيْءٍ كَانَ اللهُ فِي حَاجَتِهِ

Amel-i hayra sa'yeden mü'min
Mazhar-ı fi'l-i hayr olur mutlak
Kardeşi hâcetinde olsa kişi
Hâcetinde olur anın dahi Hak

Hadis.32

النِّسَاءُ مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ

Saç amel tohmunu bu dünyada
Göz yaşıyla edip anı iskâ

Sonra dâr-ı bekâda hâsıldır
Âhîret mezraıdurur dünya

Hadis.33

لَجَاهِلِ السَّخِي لِحَبَابِ اللَّهِ مِنَ الْعَابِدِ الْبَخِيلِ

Eyle halk-ı cihâna lutf-u -kerem
İster isen kerem eğer Hak'dan
Yeğdir Allâh'a bir sehî câhil
Âbid olub bahîl olmaktan

Hadis.34

أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ

Subh-ı sâdik fecirle rûşen olur
Eyle niyyet ibâdet-i fecre
Ne katı sonra kıl ne et ta'cil
Ermek istersen a'zam-ı ecre

Hadis.35

إِنْ أَبْغَضَ الرَّجُلُ إِلَى اللَّهِ الْأُمَّدَ الْأَخْصَمَ

Halk ile hüsn-ü hulku âdet kıl
Rıfk yolu ile eyle feth-i kelâm
Katı mağbudu Hazret-i Hakk'ın
Ol kişi ki ola elldü'l-hisâm

Hamdülillâh ki eyledin itmâm
Ola bâis du'âya çun bu kelâm
Gördüğünde hatâmı ehl-i hüner
Avf ile bana eyleye ikrâm

Ola ânın şefî Fahr-i cihân
Bula emn-ü emân üzere kıyâm

KAYNAKLAR

- Hadis.1- İsa Muhammed b. İsa, Süneni Tirmizi, (Tahkik.Ahmed Muhammed Şakir), Birinci Baskı, Kahire 1356/1973, V, 23-24, h.2638 (K.ıman.41); Acluni, İsmail b.Muhammed, Keşfu'l-Hafâ ve Muzilu'l-İlbâs, Beyrut 1351, II, 269 h.2561
- 2- Hadis silindiği için okunamamıştır.
- 3- Sehâvi, Şemsuddin Muhammed b. Abdurrahman, el-Mekâsıdu'l-Hasenê, Bağdat 1385/1956, s.80, h.161; Seyyid Derviş, Muhammed, Esnâ'l-Metâlib Fi Ehâdîsi Muhtelefeti'l Merâtib, Mısır 1355, s.44.İbn Cevzi "Mevdu", Ahmed b. Hanbel "Yalan hadistir" demişlerdir.Acluni, Keşfu'l-hafâ, I, 136, h.394.
- 4- Ebu Huseyn Müslim b.Haccâc el-Kuşeyri, Sahihi Müslim, (Tahkik. Muhammed Fuad Abdulbâki), Birinci Baskı, 1375/1955, II, 1506, h. 133, (K.İmâre, 33); Süneni Tirmizi, V, 41, h.2671 (K.İlm.42)
- 5- Ebu Abdullah Muhammed b.İsmail el-Buhâri, Sahihi Buhari, İstanbul 1981, VII, 79, (K.Edeb.78); Aclunî, Keşfu'l-hafâ, II, 115, h.1947 ; Sehavi, mekâsıdu'l-hasene, s.320, h.813
6. Sehavi, Mekâsidü'l-Hasene, s.68, h.134; Aclunî, Keşfu'l-hafâ, I, 149, h.37. Zayıf bir senetle rivâyet edilmiştir. Sehavi, hadisi değişik lafızlarla nakletmiştir.
7. Süneni Tirmizi, V, 199, h.2951 (K.Tefsir.48). Burada "men fessere" yerine "men kâle" olarak nakledilmiştir.
8. Ali el-Kâri, Nureddin Ali b.Muhammed, el-Esrâru'l-Merfûa Fi'l-Ahbârı'l-Mevdûa (Mevdûâtu'l-Kubrâ), Lübnan 1391/1971, s.325, h.45; Ali el-Karî, el-Masnûa Fi Ma'rifeti'l-Hadîsi'l-mevdû(Mevdûâtu's-Sugrâ), Halep 1389/1969, s.141, h.315 ; Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, II, 222, h.2354. Hadisin aslı olmadığı ve tıbbi bir söz olduğu belirtilmiştir.
9. Kaynağı tespit edilememiştir
10. Kaynağı tespit edilememiştir

11. Aclunî, Keşfu'l-hafâ, II, 257, h.2516. İmamı es-Saganî hadisin mevzu olduğunu söylemiştir.
12. Kaynağı tesbit edilememiştir.
13. Ali el-Karî, el-Kubrâ, s.199, h.204; Ömer eş-Şeybanî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, Temyîzu't-Tayyib, Beyrut (tarihsiz), s.80.
Hadis değıldir. Halk lisanında dolaşan bir sözdür, fakat manası doğrudur. el-Ahkaf (46) suresinin 35.ci ayetinin manasına uygundur
14. Süneni Tirmizi, II, 354, h.484. Bazı lafız farklılıkları vardır. Ömer eş-Şeybanî, Temyîzu't-tayyib, s.50; Seyyid Derviş, Esnâ'l-metâlib, s.58
15. Sahihi Müslim, IV, 2018 (K.Birr.45); Temyîzu't-tayyib, s.46
16. Esnâ'l metâlib, s.94; Mekâsıdu'l-hasene, s.182; Temyîzu't-tayyib,s.67; el-Kubrâ, s.179; Keşfu'l-hafâ, I, 344-45. İbn Teymiyye, Celâlüddin Suyuti ve İbn Hacer hadisin uydurma olduğunu söylemişlerdir. Bunun İsa Aleyhisselam'ın, Malik b.Dinar'ın ve Sa'd b. Mesud'un sözü olduğu ifade edilmiştir. Hadisin uydurma olduğunu ileri süren görüşler yanında, Hasan el-Basri'nin mürseli, yani zayıf olduğunu belirten görüşler de vardır. Netice olarak, hadisin uydurma olduğu hususundaki görüşler çoğunluktadır ve görüşleri de yerindedir. Çünkü dünyayı sevmenin her hatanın başı saymak yanlıştır. Müslümanın dünyadan yüz çevirerek, sadece ahirete yönelmesi İslâm'ın felsefesine aykırıdır.
17. Kaynağı tespit edilememiştir.
- 18- Kaynağı tespit edilememiştir.
- 19- Sahihi Buhari, I, 8 (K. İman, 2); Sahihi Müslim, I, 65 (K. İman, I), h. 65; Sünen-i Tirmizi, IV, 661, h.2504 (K.Kıyame, 38) ve V, 17, h. 2627 (K. İman, 41); Ömer Şeybanî, Temyîzu't-tayyib, s.155.
- 20- Sünen-i Tirmizi, IV, 660, h.2501 (K. Kıyame, 38); Ömer Şeybanî, Temyîzu't-Tayyib, s.155.

- 21- Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, Süneni İbn Mace, (Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki)1372/1952, II, 850, h.2544 (K. Hudud, 20); Ebu Davud es-Sicistanî, Süneni Ebi Davud, (Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdülhamid) IV, 287, h.4946; Sünen-i Tirmizi, IV, 34, h.1425 (K. Hudud,15) ve IV, 326, h. 1930(K. Birr, 28).
- 22- Sahihi Buhari, VII,, 80 (K.Edeb, 78); Sahihi Müslim, IV, 1706, h.10 (K.Selam, I); Süneni İbn Mace, II, 1216, h.3689, (K.Edeb,33).
- 23- Kaynağı tespit edilememiştir.
- 24- Aclunî, Keşfü'l-hafâ, II, 81, h.1812; İmam es-Sağani, hadisin uydurma olduğunu belirtmiştir.
- 25- Süneni Tirmizi, IV, 34, h.1425 (K.Hudûd, 15) ve IV, 326, h.1930 (K. Birr, 28); Süneni Ebi Davud, IV, 278, h.4946.
- 26- Süneni İbn Mace, II, 1187, h.3588, (K. Libas, 32).
- 27- Süneni İbn Mace, II, 1420, h.4250; Keşfü'l-hafâ, I, 296, h.944; Sehavî, Mekasidü'l-Hasene, s.152, h.313; Ömer eş-Şeybanî, Temyüzü't-Tayyib, s.56.
- 28- Kaynağı tespit edilememiştir.
- 29- Süneni Tirmizi, IV, 551, h.2305, (K. Zühd, 37); Keşfü'l-hafâ, II, 106, h.1915; Ömer eş-Şeybanî, Temyüzü't-Tayyib, s.119.
- 30- Sahihi Buhari, IV, 108, (K.Fedâilü'l-Kur'an, 46); Keşfü'l-hafâ, I, 393, h.1251.
- 31- Süneni Tirmizi, IV, 35, h.1426 (K. Hudud, 15); Keşfü'l-hafâ, II, 272, h.2579.
- 32- Ali el-Kari, el-Kübrâ, s.345; Esnâ'l-Metâlib, s.214; Ömer eş-Şeybanî, Temyüzü't-Tayyib, s.168; Keşfü'l-hafâ, I, 412, h.1320.
- Hz. Peygamber'in sözü olarak kabul edilmemiş, fakat mana bakımından sahih olduğu belirtilmiştir. Ali el-Kari, hadisin manasının "Kim ahiret sevabını isterse onun sevabını artırırız. Kim dünya menfaatini isterse ona da ondan veririz" ayetinden iktibas edildiğini ifade etmiştir. (Bkz. Şûra (42), A. 20.
- 33- Süneni Tirmizi, IV, 342, h.1961, (K. Birr, 28).

- 34- Süneni Tirmizi, I, 289, h.154 (Bab.17); Keşfü'l-hafâ, I, 126, h.361.
- 35- Sahihi Buhari, V, 159, (K. Tefsiru's-sure 65) ve III, 101, (K.Mezâlim, 46); Sahihi Müslim, IV, 2054, h.5, (K. İlm, 47).
- i- Hadis değişik lafızlarla zikredilmiştir. (Bkz. Aclunî, Keşfü'l-hafâ, II, 246, h.2465)

AÇIKLAMALAR

Hadis 1 “Kim Lâilâhe İllâllah derse Cennete girer”

Gâh :Zaman

Sıdk :Doğruluk,gerçeklik

Âkıbet :Nihayet,son

2- “Silinmiş”

Eshiyâ :Cömertlik,eliaçık olanlar

Ta'zim :Saygı gösterme,büyükleme,ululama

Menzil :Konak yeri

3- “Hayrı güzel yüzlüler yanında arınız”.

Ehl-i Kerem :Cömert kişiler

Dâl :Delâlet eden, gösteren, işaret, eden

Sûret :Biçim, görünüş kılık

Sîret :Bir kimsenin halî, tavrı, gidişi

4- “Kim bir hayra delâlet ederse, onu yapan kadar sevap kazanır”.

Rehber-i râh-ı şer' :Şeriat yolunu gösteren

Sevâb-ı cemîle :Güzel sevap

Vâsıl :Ulaşan

Fâil-i hayr :İyilik yapan

Hâsıl :Husule gelen, olan

5- “İyi söz sadakadır”

Ehl-i hâcât :İhtiyaç sahibi kimseler,muhtaçlar.

Lutf :İyi muâmele, iyilik, güzellik

6- “Alim ol veya öğrenen ol veyahut dinleyen ol, fakat dördüncüsü olma”

- Zâyi :Elden çıkarmak, kaybetmek
Müstemi :Dinleyen, dinleyici
Râbı :Dördüncüsü
Hâtâ-yı azîm :Büyük günah, büyük kabahat
- 7- “Kim Kur’anı reyî ile tefsir ederse, cehennemdeki yerini hazırlasın”.
Nâr :Cehennem, ateş
- 8- “Kim gözlerini severse, ikindiden sonra yazmasın”
Ba’de’l-asr :İkindien sonra
Ceşm-i gam :Keder gözü, tasa kaynağı
Fahr-i Âlem :Hz. Peygamber
- 9- “Kim alime tekaddüm ederse, sanki o mushafa oturmuş gibi olur”.
Mushaf :Kur’anı Kerim
Hemân :Hemen derhal, o anda
- 10- “Beşikten mezera kadar ilim öğreniniz”
Tâlib :İsteyen, istekli, talebe
Mehd :Beşik
Lahd :Mezar
- 11- “Kim bana salavât getirirse, zerre kadar günahı kalmaz”.
Saâdet-i dâreyn :Dünya ve ahiret mutluluğu
Nâzır :Bakan, gözetken
- 12- “Dünyayı terketmek her ibâdetin başıdır”.
Nakş-ı dünya :Dünyanın süslemesi, zineti
Dil :Gönül
Ceng-ü-cidâl :Savaş
Terk-i dünya :Dünyayı bırakmak, terketmek
Re’si :Başı
- 13- “Dünya bir saattir, ona itaât et”
Sa’y :Gayret, çabalama
Âhir :Son

- 14- “İnsanların kıyamet günü en üstünü bana ençok salavât getirenlerdir”
Guzîn-i mevcudât : Mahlukatın seçilmişî. Burada Hz. Peygamber kasedilmiştir.
Rûz-i mahşer : Kıyamet günü, mahşer günü
Akreb-i ümmet : Ümmetin en yakını (olanlar)
Fikret : Düşün
- 15- “Muhakkak Allah insanlara dünyada azab edenlere azab eder”.
Mihr-i dûn : Aşağı, aşağıdaki
Bî-beka : Sonlu, sonu olan
Dehr-i denî : Aşağılık dünya, rezil dünya
Mazhar : Nail olma
- 16- “Dünyayı sevmek her hatanın başıdır”.
Bî-vefâ : Vefâsız, sözünde durmayan
Dehr : Dünya, zaman
Bâ-husus : Bilhassa
- 17- “Sadaka belâyı savar, ömrü uzatır”.
Lillâh : Allah için
Âgâh : bilgili, haberli, uyanık
- 18- “Zikirlerin hayırlısı Allah’tan başka ilah yoktur diye şehâdet etmektir”.
Zikr-i Hakkı : Allahı anma
Mesrûr : Memnun, sevinmiş
Efdal-ı ezkâr : Zikirlerin, anmaların en faziletlisi
Dûr : Uzak
- 19- “Müslüman , müslümanların elinden, dilinden salim olan kimsedir”.
Yed-ü-lisân: Eli ve dili
- 20- “Kim susarsa kurtuluşa erer”.
Kızb-ü buhtan: Yalan ve iftira
Vâfir : Çok, bol
Hezl-ü-hezeyân: Alay, şaka ve saçma sapan konuşma

- 21- “Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da o kimsenin dünya ve ahirette ayıbını örter”
Setr: Örtme, kapama
İzhar : Meydana çıkarma, gösterme
Müheyminü Settâr: (Koruyan, örten) Allah
- 22- “Muhakkak Allah her işte yumuşaklığı sever.”
Kurb-u Hak : Allah’a, Hakka yakın olmak
Müsâraatı : Acele etme, sürat
Bende : Kulk, köle
Mülâyenet : Yumuşak huyluluk
Umûr : İşler
- 23- “Kim sünnetimi terk ederse, şefaata nail olamaz”.
Behremend: Hisseli
- 24- “Gıybet etmek zinadan daha şiddetlidir”.
Dil : Gönül
Mesâvi: Fenalıklar, kötülükler
Hıfz-ı lisân : Dili korumak
Esed : Daha şiddetli, daha sert
Fahr-i Cihan : Hz. Peygamber
- 25- “Kişi müslüman kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da o kişinin yardımcısı olur”.
Her dem : Her vakit, her zaman
Muâvenet : Yardım, yardım etme
Avn-ı Mevlâ : Allah’ın yardımı
Muîn : Yardımcı
- 26- “Kim dünyada ipek giyerse, ahirette giyemez”.
Sâlik-i râh-ı Hak: Allah yolunda giden
Dâr-ı ukbâ : Ahiret
- 27- Günahına tevbe eden kişi hiç günah işlememiş gibi olur”.
Cürm-ü hatâ : Suç ve günah
Tâib : Tövbe eden

- 28- Cehaletten daha şiddetli fakirlik ve akıldan daha aziz bir mal yoktur”
Levh-ü-lu’ba : Faydasız iş ve oyun, eğlence
Esed : Daha şiddetli
A’az : Daha aziz
Fakr : Fakirlik, yoksulluk
- 29- Çok gülme kalbi öldürür”
Cefâ-hâne : Cefa ve eziyet evi
Cây-ı felek : Yer ve gökyüzü
Kesret-i dahik : Çok gülmek
- 30- “Sizin hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenidir”
Mazhar-ı nur-ı Hak : Allah’ın nuruna nail olma
Mûnis : Yoldaş
İhtiyar : Seçme, seçilmiş.
- 31- “Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir”.
Amel-i hayr : İyi amel, iyi iş
Sa’yeden : Koşan
Mazhar-ı fi’l-i hayr : İyi, hayırlı fiile nail olmak
- 32- “Dünya ahiretin tarlasıdır”
İşkâ : Sulama, su verme
Dâr-ı bekâ : Ahiret
Hâsıl : Husule gelen, peyda olan
Mezra : Ekilecek tarla, yer
- 33- Cömer olan cahil kişi, cimri olan âbd kişiden daha sevimlidir”.
Halk-ı cihan : Dünyayı yaratan
Sehi : Cimri, tamahkar
Bahil : Cimri, tamahkar
- 34- Fecir vakti sefer yapınız, zira onun büyük ecri vardır”
Subh-ı sâdık : Tan yerinin ağarması
Fecir : Sabaha karşı, güneş doğmadan önce
İbâdet-i fecr : Sabah namazı

Ta'cîl : Acele ettirme, çabuklaştırma
A'zam-ı ecr : Büyük sevap

35- Allah'a insanların en hoş olmayanı birbirine şiddetli düşman olanlarıdır".

Hüsnü hulk : Güzel ahlak, güzel huy

Rıfk : Yumuşaklık, tatlılık

Eleddü'l-hisâm: Şiddetli düşmanlık

Netice

İtmâm : Tamamlama, bitirme

Bâis : Sebep olan

Ehl-i hüner : Hüner sahipleri

Emn-ü emân : Eminlik, korkusuzluk

Kıyâm : Ayağa kalkma, ayakta durma

Fahr-i cihân : Hz. Peygamber

بنسندون کراوا لایکن
 مشکل و لوبیک و سلف
 اصل یعنی چشم است
 برغی او بی سنی چشم است
 او برین چشمی خود و
 یعنی کشف بینه و خاکین جوید

خاشاک کون از روی جوید
 ذلی و فصل آب زین
 خوشی بر طرار چشمی
 لطف ایرو سینه کی شکاک
 جلد کانه در اول چشم

بقیه آن چشمی که شکاک است
 فاک عیالک اوم سوال موالی اوانه و خال لینه

دولت اول کنگرنگ و کنگرنگ
 عاقبت چشمه او در اصل
 سخنی زور سکی لایفند
 منزل و سنده انور چشمه

او را سلی هم چنانکه زک
 کرمی از رنگ ام او او س
 سهراب شمع اولان او س
 خبری صمیم بر روی لایک

اسل علیا ز لطف و صوم
 و تیر کمر سول سبک س